

KÂZIM ÖZALP (1882-1968)

VEHBİ TANFER,

Türk Kurtuluş Savaşı ve devrimler süresince, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında ve karşısında belirli simaların yer aldığını görürüz. Yanıbaşında bulunan ve Millî Mücadele'ye birlikte başladığı arkadaşlarından bir kısmı, mücadelenin belirli aşamaları geliştikçe bir bir çevresinden kopmuş ve O'nun karşısında yer alarak muhalefet etmişlerdir. Atatürk, bu kişiler hakkındaki hükmünü büyük Nutuk'un başlangıcında, Türk Devrimi'nin amacını ve kapsamını ele alırken, pek güzel bir biçimde anlatmaktadır¹.

O'na bilinçsizce muhalefet edenlerin yanında, O'nu çok iyi anlamış ve büyük işler başararak, Türk milletini kurtuluşa götüreceğine inanmış; bu nedenle etrafında çelik bir duvar oluşturarak, millî birlik ve bütünlüğün sağlanmasında büyük bir destek olmuş kişiler de vardır. İsmet Paşa (İnönü) ve Fevzi Paşa (Çakmak) gibi büyük komutanların ve devlet adamlarının yer aldığı bu grup içinde adı ve yaptıkları unutulmayacak kadar büyük olanlardan birisi de, hiç şüphesiz Kâzım Paşa (Özalp)'dır. Kâzım Paşa, gerek askerî dehası, gerek yüksek vatanseverliği ve devrime bağlılığı; gerekse, büyük devlet adamlığı yönüyle, Mustafa Kemal Atatürk'e karşı öylesine bir güven ve itimat oluşturmuştur ki; Atatürk, Başkumandan Meydan Muharebesi'nden söz ederken, kahraman Türk Ordusu'nun, zalim ve mağrur Yunan Ordusu'nu

1 Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. I (1919-1920), T.D.T. Ens. Yay., 12. baskı, İstanbul 1972, s. 15-16.

acı yenilgiye uğratan zaferini kumandanların görev anlayışına, vatan muhabbetine ve ortak düşüncesine bağlayarak şunları söyler: "Hakkaten ordumuzun... böyle kahhar bir netice alacağına benim kanaatim vardı. Kemal-i hürmet ve tebcil ile zikretmek mecburiyetindeyim ki, aynı kuvvet ve kanaatle bana iştirak eden bu zevattan birisi muhterem Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleri'dir. Diğeri Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa ve üçüncüsü de, Müdafa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa Hazretleri'dir"².

Kâzım Özalp, 17 Şubat 1882'de Köprülü'de (Titov Veles) dünyaya gelmiştir. Kendisi gibi vatanına büyük bir muhabbetle bağlı subay olan Manastırlı İsmail Nazmi Bey ile, Yıldız Hanım'ın dokuz erkek çocuğunun en büyüğüdür. Bir subay ailesinin ev ortamı içinde dünyaya gözlerini açan Kâzım Özalp, yaşı ilerledikçe, askerlik mesleğine ilgi duymaya başlamıştır. Zaten bu istek, o dönem için, Osmanlı toplumunda okumak isteyen pek çok Türk çocuğu için geçerli bir durumdur. Askerlik disiplinine ve geleneğine bağlı olunan ailede, anne ve babası da Kâzım Özalp'ın asker olmasını istemişlerdir. Bu nedenle, önce Üsküp Askerî Rüştiyesi'ne gönderilen Kâzım Özalp, bu orta mektebine büyük bir hevesle devam etmiş ve burasını başarıyla bitirmiştir. Bundan sonra O, Manastır Askerî İdadisi'ne devam etmiştir. 1 Mart 1900'de ise, İstanbul'daki Harbiye Mektebi'ne kayıt yaptırmıştır³. Döneminin en fazla itibar edilen bu okulu, "mümtaz yüzbaşı" olarak, parlak bir dereceyle bitirmiş; ilk görevine ise, 5. Ordu emrinde başlamıştır⁴.

O'nun askerlik görevine fiilen başladığı yıllar, Osmanlı Devleti'nin askerî, sosyal ve ekonomik yönden büyük sıkıntılar yaşadığı yıllardır. Özellikle Balkanlar'daki huzursuzluk ve buna bağlı komitacılık hareketleri, merkezî hükümeti büyük sıkıntılarla karşı karşı-

2 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1989, s. 282.

3 Kâzım Özalp, Millî Mücadele, C. F (1919, 1922), TTK Yay., Ankara 1985, s. XIII.

4 Kâzım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İstanbul 1988, s. 1173.

ya getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yitirdiği büyük toprak parçalarının yanısıra, eldeki Balkanlar'da, özellikle Bulgar ve Arnavut çetelelerinin merkezî hükümete yönelik başkaldırma hareketleri, pek çok kesimde ümitsizlik ve hayâl kırıklığı ile endişe uyandırmıştır. Özellikle Harp Okulu öğrencileri ile yeni mezun olmuş subaylar, memleketin bu kötü tablosu karşısında kaygılara kapılarak, bu gidişi mutlaka durdurmak gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle, büyük bir şevkle, komitacılara karşı savaştıklarını görürüz. Genç bir subay olarak, kendisini memleketinin saadetine ve bekâsına adanmış olan Kâzım Özalp de, memleketinin acı kaderine üzülen, kendisine verilen görevleri en iyi şekilde yerine getirmeye uğraşmış; büyük bir şevkle Bulgar çetelelerine karşı Gevgili ve Menlik'te savaşmıştı. Nevar ki, merkezi hükümetin uyguladığı istibdat rejimi ve arka arkaya sergilediği politika hataları O'nda bazı hayâl kırıklıkları da yaratmıştır. Mutlaka bir şeyler yapmak gerektiğini düşünen Kâzım Bey, özellikle genç subayların rağbet ettiği İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girerek, bu örgütün çatısı altında bütün vatanseverlerin güçlerini birleştirmeleri için çaba harcamıştır. Bu cemiyet içinde kısa süre sonra aktif bir görev de üstlenmiştir: 1908 yılında, Serez Redif Fırkası Erkânıharbiyesi'ne tayini çıkınca, çok işler başaracağına inandığı bu cemiyetin Serez'de de örgütlenmesi ve gelişmesi için etkin çalışmalarda bulunmuştur⁵.

Nevar ki yıllar geçtikçe, Osmanlı toplumsal düzenindeki çalkantılar durulup yatıyacağına, daha da karmaşık ve içinden çıkılmaz bir durum almıştır. Sosyal ve ekonomik sorunlar biryana, özellikle Balkanlar'daki ayaklanmalar ve çetecilik hareketleri, devletin varlığını bile tehlikeye düşürecek düzeye erişmiştir. Kâzım Özalp da, gittikçe yoğunlaşan ve devleti bölüp-parçalama eğilimine ve düzeyine erişen çetecilik ve isyan hareketlerine karşı, pek çok arkadaşı gibi yoğun bir savaşım içine girmiştir. Özellikle 31 Mart gerici hareketi, pek çok aydını ürkütmüştür. Ufak tefek yenilikçi girişimlerini kökten te-

5 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

mizleyecek özelliğe erişme niteliği taşıyan bu ayaklanma, bilindiği gibi Hareket Ordusu tarafından kanlı bir biçimde bastırılmıştır. 31 Mart ayaklanmasının ülkenin başına açabileceği tehlikelerin boyutlarını sezen Kâzım Özalp, ünlü Bulgar çeteci Sandanski'yi ikna ederek, onunla birlikte isyanı bastırmak için İstanbul'a gelmiştir. Nevar ki bir süre sonra adı geçen çete ayaklanmış; Kâzım Özalp bu kez, bu çetenin ortadan kaldırılması için kaymakam rütbesiyle, 1910 yılında Menlik'e gönderilmiştir. Aynı yıl Arnavutluk'ta isyan girişimleri ortaya çıkmış; bu kez de, sözkonusu isyanı bastırmakla görevlendirilmiş olan Mahmut Şevket Paşa'nın karargâhında görevlendirilmiştir. Buradaki başarılı hizmetinden sonra Selânik Vilayeti Jandarma Alayı Takip Kuvvetleri Kumandanlığı'na ve Vilâyet Komisyonu azalığı görevine getirilmiştir. Artık O, yetkili bir asker olarak, Bulgar ve Rum çetelerine karşı amansız bir savaşım içine girmiştir⁶. Bir süre için Edremit Redif Tümeni Kurmay Başkanlığı'na da atanan Kâzım Özalp, aynı yıl, Harbiye Nezareti Ordu Dairesi'ndeki Kurmay Heyeti'nde göreve başlamıştır⁷.

Oysa, çetecilik hareketlerinin devlet üzerindeki tahribatı, bir süre sonra, acı sonuçlarıyla tarihe geçen 1912-1913 Balkan Savaşı'nın getirdiği tahribatla bütünleşmiştir. Bu tarihte, bağımsızlıklarına kavuşmuş olan Balkan Devletleri birleşerek, bu ittifak içinde Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmışlardır. Bu savaş başlayınca Kâzım Özalp, Vardar Ordusu Erkân-ı Harbiyesi'ne atanmıştır⁸. Balkan Savaşı süresince O Kumanova, Pirtepe ve Manastır Muharebeleri'nde görev almıştır⁹. Balkan Harbi'nin en kanlı evrelerinden birisini oluşturan ünlü Çatalca direnişinde, Çatalca Ordusu'nun sol cenahı komutanlığının kurmay heyetinde bulunmuştur¹⁰. Bu sırada yüzbaşı olan Kâzım

6 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

7 Kâzım Karabekir, a.g.e., s. 1173.

8 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

9 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

10 Kâzım Karabekir, a.g.e., s. 1173.

Özalp, Sırplar'ın güneye doğru yayılmalarına engel olmak için, Arnavut gönüllüleri toplamak üzere Iskrapar'a gitmiştir. Bektaşî dedelerinin yardımıyla topladığı gönüllülerden oluşturduğu güçlerle, başarılı direniş muharebeleri yapmıştır¹¹. Rahmi Apak hatıralarında, bu dönemde Osmanlı Devleti'nin askerî yönden zor durumunu ve yöredeki karmaşıklığın panoramasını pek hoş bir anlatımla dile getirir¹². Nevar ki, Kazım Özalp, o dönemde pek yaygın olan tifüs hastalığına yakalanmış ve uzun süre hasta olarak yatmak zorunda kalmıştır¹³.

Balkan Harbi'nin sonunda Osmanlı Devleti büyük toprak kayıplarına uğramıştır. Osmanlı Devleti'nin son bir çaba ile Edirne'yi geri alması sırasında, Edirne üstüne yürüyen ordunun sol cenah erkânıharbiyesinde Kâzım Özalp da yer almıştır¹⁴.

Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'ne daha büyük felâketleri beraberinde getirdi. Öyle ki, bu savaş sonunda, fiilen artık Osmanlı Devleti tarihten silinecekti. Bu savaş başladığında Kâzım Bey binbaşı rütbesinde bulunuyordu ve Van'daki Jandarma Alay Kumandanı'ydı. Binbaşı Kâzım Bey, bölgedeki jandarma taburlarıyla hudut bölgelerini de emri altına almış; böylece, Van Seyyar Jandarma Fırkası'nı kurmuştu. Bu fırka ile Dilmen, Rumiye, Hoy, Saray ve Van yakınlarında, Ruslar'la yaptığı başarılı muharebeler nedeniyle kaymakamlığa (yarbay) terfii etmiştir¹⁵. Bu görevindeyken Kiği, Erzurum ve Kemah yakınlarında yaptığı muharebelerdeki başarılarından dolayı muharebe imtiyaz madalyası kazanmış ve miralay (albay) olmuştur. 1917 yılının sonunda, Tirebolu'daki 37. Kafkas Fırkası Kumandanlığı'na getirilmiştir. Bu görevinde O, Trabzon ve Batum'un Ruslar'dan geri alınmasında önemli bir rol oynamıştır¹⁶.

11 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

12 Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 44-48.

13 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

14 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIII.

15 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIV.

16 Kâzım Özalp, a.g.e., s. XIV.

Birinci Dünya Savaşı da, bütün bu büyük fedakârlıklara karşın, Osmanlı Devleti'nin acı yenilgisiyle sonuçlanmıştı. Mondros Mütarekesi'nden sonra, öz Türk toprakları olan Anadolu bile, talihsiz işgalere şahit olmuştu. Bu tarihte Kâzım Özalp, Şarköy'de 60. Fırka Kumandanıydı¹⁷. Güçlü devletlerin, bir maşa gibi kullandıkları Yunanistan'ı Anadolu'nun bağına doğru itmeleri, Türk Milleti'nde haklı tepkiler uyandırmıştı. Tepkilerin en anlamlısı ise, hiç şüphesiz, 15 Mayıs 1919'da, İzmir'in işgali ile ortaya konulan tavidir. Miralay Kâzım Bey, o gün kendini bu tepkilerin içinde bulmuştu.

Doğu Cephesi'nden gelmiş olan Kâzım Özalp, izinli olarak İzmir'de bulunuyordu. Mondros Mütarekesi'nin ağır hükümlerinden ve bu hükümlerin güçlü devletlerce en ağır biçimde Osmanlı Devleti'ne uygulatılmasından millî vicdanı sızlıyordu. O anlarında, mütarekenin tüfek süngü kollarının, top kamalarının ve diğer harp malzemesinin depolara konularak teslim edilmesi koşulunu hatırlatarak, bunun vicdanı üzerinde son derece ağır tesirler yaptığından söz ediyor. Tavrını ise şu cümleyle açıklıyor: "Bu gibi sıkıntılı günlerde Anadolu'da bulunmayı faydeli gördüm ve bir buçuk ay izin alarak, İzmir'e gittim"¹⁸.

Oysa, tank olduğu bazı konular, onu bir parça olsun rahatlatıyordu: O da, merkezî hükümetin bütün nasihatlarına, uyarı ve tedbirlerine kulak asmayan Türk vatanperverlerinin uyanış ve direniş hareketleriydi. İşgalden önce, ünlü İzmir Maşatlık Mitingi'ni yakından görmüş, başta Türkocağı olmak üzere, cemiyetlerdeki çırpınış ve arayışın kutsal boyutlarına tanık olmuştu. Nitekim pek çok İzmirli vatanperver idealistin şehrin içindeki savunma hareketinin imkânsızlığını görerek, yakın kazalardaki halkı ikaz ve memleketi savunmaya hazırlamak amacıyla harekete geçme çabaları O'nu pek etkilemiş; kendisi de Menemen'e gitmeye karar vermiştir.¹⁹ Öyle ki, Haydar

17 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 3.

18 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 3.

19 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 8.

Rüştü (Öktem) anılarında, Kâzım Paşa'nın, Redd-i İlhak Cemiyeti'nin hazırladığı beyannameye bütünüyle katıldığını belirttiikten sonra, çevresindeki vatanperverlere, kendisinin Menemen'e gideceğini, onların da sonradan birer vasıta bulup Menemen'e gelmelerini ve birleşip ortak hareket etmelerini telkin ettiğini söyler²⁰. Haydar Rüştü'ye göre Kâzım Özalp, İzmir'in işgalinden önce kendilerine yol gösteren "zat"tır²¹.

Kâzım Bey Menemen'de Jandarma Alay Kumandanı olan kardeşi Asım'ın yanına gitmek istiyordu. Yanında ise, yedeksubay olan küçük kardeşi Fethi vardı. Bütün tehlikeleri göze alan Kâzım Bey, sivil kıyafetler içinde, yanında kardeşi Fethi olduğu halde tren istasyonuna gitti. Bu dönemde istasyon, mütarekenin başlangıcından beri bir Fransız müfrezesi tarafından işgal edilmişti ve işletme işini de Fransızlar üstlenmişti²². Sivil kıyafetler içinde olan Miralay Kâzım Bey, nöbetçi Fransız askerine Fransızca olarak, Menemenli bir tüccar olduğunu, Menemen'e gitmek istediğini söyleyerek, yardımcı olmasını rica etti. Şirket memurlarının itirazına rağmen O, ısrarcı tavrıyla trene binmeye muvaffak oldu. Tren hareket edip, Kâzım Bey Karşıyaka'yı geçerken, işgal askerlerini boşaltacak olan Yunan gemileri de İzmir Limanı'na giriyorlardı²³.

Miralay Kâzım Bey, pek hunharca bir Yunan davranışın eseri olan İzmir katliamını Menemen'de öğrendi. Yüzlerce sivil, asker, bürokrat Türk, Yunan kurşunları ve süngüleri altında can vermişti. Haydar Rüştü; "Güzel İzmir'imın saçlarını kanlı bir düşman pençesi parmaklarına doluyordu" diyerek, bu kötü günü tasvir eder²⁴. Miralay Kâzım Bey ise, bu kadar hunharlıklar sonrasında, artık Türkler'in

20 Haydar Rüştü Öktem, *Mütareke ve İşgal Anıları*, (Haz.: Zeki Arkan), TTK Yay., Ankara 1991, s. 67.

21 Haydar Rüştü Öktem, *a.g.e.*, s. 75.

22 Haydar Rüştü Öktem, *a.g.e.*, s. 123.

23 Kâzım Özalp, *a.g.e.*, s. 8.

24 Haydar Rüştü Öktem, *a.g.e.*, s. 72.

karşı koymalarını vatanseverlerin bir "vazifesi" olarak görüyor, "mukaddes" ve "meşru" olarak niteliyordu²⁵. Artık O, kardeşi Asım ve Menemen'in işgalinde şehit olan Kaymakam Kemal Bey'le birlikte, halkı harekete geçirebilmek için neler yapılabileceğini araştırıyordu. Bu nedenle Manisa, Akhisar, Kırkağaç, Soma ve Balıkesir üzerinden Bandırma'ya gitti, halkla temas kurdu; hızla silahlanmalarını isteyerek, yedeksubayların kumandasında işgale karşı koyan İzmir çerçevesindeki direnişçileri örnek gösterdi. Bu vatanseverler gibi Redd-i İlhak teşekkülleri oluşturmalarını teklif etti. Bandırma'ya, 61. Fırka Kumandanı olan Muhittin Bey'i görmeye gitti; onunla neler yapılabileceği üzerinde konuştu. Vasıf Bey'le (Çınar) görüşerek, ulusal direniş konusu etrafında fikir alışverişinde bulundu. Manisa'ya geldiğinde, yol boyunca uğradığı yerlerde halktan millî kuvvet oluşturma düşüncesinin uyandığını, bunun için canla başla çalışıldığını gördü. İstanbul'dan Bandırma'ya gelerek, kendisi gibi millî cepheler kurmaya çalışan Miralay Bekir Sami Bey'le görüştü. O'nun, İzmir'in işgalinden sonra sağa sola dağılan subay ve askerleri intizama sokmak görevini üstlendiğini öğrenince, oluşturulacak bu ulusal güçlere kumandan olmaya karar verdi ve bu kararını Bekir Sami Bey de destekledi²⁶.

Bu arada Yunanlılar'a karşı ilk düzenli mukavemetin Ayvalık'ta, 172. Alay Kumandanı Kaymakam Ali Bey (Çetinkaya) ve Köprülülü Hamdi Bey tarafından başlatılması, Kâzım Bey'i oldukça etkiledi. Artık millî mukavemet ruhu geliyordu. Artık O da bu savaşın içinde fiilen yer almak istiyordu. Bu nedenle resmi bir sıfatının olmasının yararlı olacağını düşündü. Kılık değiştirerek İstanbul'a gitti; Erkan-ı Umumiye Reisi Cevat Paşa'yla görüştü. Düşünce olarak millî direniş fikrine yakın birisi olan Cevat Paşa, O'na bu düşüncesinde hak verdi; sonra da padişah iradesi olmadan, 61. Fırka Kumandanlığı'na tayin etti²⁷.

25 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 8.

26 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 12.

27 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 17.

Bu fırkanın merkezi Bandırma'daydı. Miralay Kâzım Bey, İstanbul'da bazı subay arkadaşlarını Anadolu'ya geçmeye teşvik etti; Bandırma'ya geldi²⁸. Bu fırkanın kumandanı Miralay Muhittin Bey, çekimser yapısı olan bir kişiydi. Kaymakam Ali Bey (Çetinkaya)'in anılarından, Kâzım Bey kumandan olmadan önce, 61. Fırka'dan beklenen etkinliğin görülemediğine ilişkin yakınmalara tanık olmaktadır²⁹. Gerçekten de bir süre sonra, Batı Anadolu'daki direniş cephelelerinin kurulmasında üç ismin baş sırayı aldığını görmekteyiz: Bekir Sami Bey, Kaymakam Ali (Çetinkaya) Bey ve Miralay Kâzım (Özalp) Bey... Nitekim Atatürk Büyük Nutuk'ta, İzmir cephesinin kuruluşundan söz ederken, 172. Alay Kumandanı Ali Bey ile, 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey'den övgüyle söz eder³⁰. Bu güvenin gereği olarak Mustafa Kemal Paşa, 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey ile, 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey'e, Anzavur İsyanı üzerine "fevkâlade" yetkiler verildiğini bir genelge ile bildirmiştir³¹.

Kuva-yi Milliye'nin örgütlenmesinde önemli bir rol oynayan Kâzım Özalp, Heyet-i Temsiliye tarafından, İzmir Kuzey Cephesi Komutanlığı'na atanmıştır³². İstanbul İtilâf Devletleri tarafından işgal edilince, artık İstanbul Hükümeti ile bir bağ kurmanın olanaksız olduğunu düşünerek bir genelge yayınlamış; "... şu hale nazaran, memleketin vahdet hayatını temin etmek, bir kargaşalığa meydan vermemek için İstanbul'da meşru ve müstakil bir hükümetin mevcudiyeti sabit oluncaya kadar", bölgesinde bulunan bütün makamların kendisinden emir alacaklarını duyurmuştur. O'nun bu genelgesinden ilk başlarda Heyet-i Temsiliye haberdar olmadığından, Kâzım Özalp'in düşünce yapısının, Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile ne

28 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 17.

29 Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1993, s. 57-59.

30 Kemal Atatürk, Nutuk, C. II, s. 451.

31 Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938), TTK Yay., Ankara 1983, s. 111.

32 Nutuk, s. 451.

büyük paralellik taşıdığı görülür. 17 Mart 1920'de bu kararı veren Kâzım Paşa, böyle bir kararın gerekli olduğunun bir süre sonra anlaşıldığını anılarında belirtir³³. Gerçekten bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa da, "ahkâmı kanuniyenin seyyanen ve şiddetle tatbiki koşuluyla" böyle bir kararı onaylamıştır³⁴. Daha da öte giden Mustafa Kemal Paşa, 17 Nisan 1920'de Bekir Sami Bey'le Kâzım Bey'e gönderdiği bir yazıyla, millî birliği bozacak davranışta bulunan mülkî ve askerî görevliler için görevden alma, tutuklama ve hatta idam cezası uygulama yetkisi vermiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu davranışı, hiç şüphesiz büyük güvenin bir sonucuydu³⁵.

İstanbul'un işgali sonrasında Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması, Kâzım Bey'de radikal tedbirler alma düşüncesini doğurmuştur. Nitekim O, yeni açılacak meclisin Anadolu'da toplanmasının pek doğru olacağını düşünmesinin yanısıra, ulusal egemenlik ilkesinin yaşama geçirilmesini de düşünmüş ve desteklemiştir. Bu düşüncüyü Atatürk'ün de taşıdığı bilinmektedir. Anılarında Kâzım Özalp, Ankara'daki yeni durumu öğrenmek ve bulunduğu yöredeki koşulları Mustafa Kemal'e anlatmak üzere, Balıkesir'den mebus seçilen Basri Bey'i Ankara'ya gönderdiğini söyleyerek, gizli olarak kendisinden şu ricada bulunduğunu söyler: "Benim samimi fikrim, bu memleketi kurtarmak için mümkün olduğu kadar süratle cumhuriyet idaresine kavuşturacak yola girmektir. Mustafa Kemal Paşa'ya gizli olarak bu düşüncelerimi söyleyiniz"³⁶.

Bir süre sonra O, Mustafa Kemal'in güvendiği üç komutandan birisi olmuştur. Gelibolu civarında, Akbaş mevkiinde, Fransızlar'ın korumasındaki depolarda bulunan silahların Anadolu'ya nakledilmesinde oynadığı rol yanında, Biga ve Gönen'den başlamak üzere Anzavur'a

33 Kâzım Özalp, *a.g.e.*, s. 104.

34 Kâzım Özalp, *a.g.e.*, s. 104-105.

35 Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s. 149.

36 Kâzım Özalp, *a.g.e.*, s. 107.

ve Gavur İmam'a karşı yaptığı muharebeler tarih içindeki önemini korur. Nitekim Anzavur'un Bandırma'ya girmesinden sonra, Balıkesir'i de ele geçirmesinin mümkün olduğunun ortaya çıkması üzerine, cephe komutanlarına gönderdiği bir genelgede şunları söylemiştir: "Asilerin Balıkesir'i ele geçirmeleri Yunanlılar'la irtibat kurmalarını sağlayacaktır. Bunun ne kadar vahim bir sonuç doğuracağını tahmin edersiniz. Ben son itaat edecek neferim kalıncaya kadar döğüşeceğim. Fakat maksat şahsi şeref değil, ortak ve mukaddes bir gayedir"³⁷.

Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmadan önceki en önemli isyanlardan birisi olan Anzavur İsyanı, milli kuvvetlerin fedakâr subayları ve askerleri sayesinde bastırılabilmiştir. Bu başarıdaki onur paylarının en büyüklerinden birisi de, hiç şüphesiz ki Kâzım Özalp'indir.

İç Ayaklanmalar'ı, özellikle Batı Cephesi'ndeki Yunan ilerleyişi sırasında çıkan bir dizi muharebe izlemiştir. 1920 yılı içinde yaşanan Eskişehir-Kütahya, I. ve II. İnönü Muharebeleri; 1921 yılındaki Sakarya ve nihayet 1922'de Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Savaşı, Türk topraklarını kan gölüne çevirmiştir. Bütün bu büyük olayların içinde Kâzım Özalp da vardı ve cephede ulusunun zaferi için savaşıyordu. Özellikle, Sakarya Savaşı içindeki Duatepe Muharebesi'nde, adını tarihe altın sayfalarla yazdıran kahramanların en önde gelenlerinden birisi de Kâzım Özalp'ti. Bu savaşta öyle büyük yararlılıklar göstermiştir ki, savaş sonrasında rütbesi kadirşinas Türk Milleti adına, 13 Eylül 1921'de Fahrettin Paşa ile generalliğe yükseltilmişti³⁸. Garp Cephesi Kurmay Başkanı olarak Kurtuluş Savaşı'nda görev yapmış olan Asım Paşa (Gündüz), Sakarya Savaşı'nın en şiddetli ve kanlı muharebelerinin yapıldığı Duatepe Muharebesi'nde tanık olduğu güzel bir hatırasını şöyle dile getirmektedir: "Ortada bir cılız tavuk ile, dört beş dilim siyah ekmekten başka bir şey yoktu. Dünden beri ağzımıza en ufak bir lokma girmemişti. Gazi Paşa, İsmet Paşa,

37 Kâzım Özalp, a.g.e., s. 112-113.

38 Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 280.

ben, Kâzım Bey sofraya bağdaş kurduk. Atatürk Kâzım Bey'e dönerek: 'Erlere yiyecek ne verebildiniz?' dedi. Kâzım Bey şaşırды, durakladı: 'Efendim, dün sabah tedarik ettiğimiz buğdayı kavurmaları için birliklere dağıtmıştık'. Mustafa Kemal Paşa biraz durakladıktan sonra ayağa kalktı ve tavuğa el atmada yürüdü. O akşam hepimiz aç yat-tık"³⁹.

İşte Kurtuluş Savaşı bu fedakârlıklarla kazanıldı. Sonuçta ise Türk Milleti, hakkı olan bağımsızlık ve özgürlüğü, bu fedakârlıkları sayesinde elde etti.

15 Ocak 1922 tarihinde Kâzım Paşa, Millî Müdafaa Vekilliği'ne vekil olarak getirildi. Böylece O'nu, bir taarruzla düşmanı vatan topraklarından atacak Türk Ordusu'nun her yönden güçlendirilmesi gibi büyük bir görev bekliyordu. Bu yeni göreve atandığı gün büyük bir şevkle cepheden ayrılarak Ankara'ya hareket etti. 17 Ocak'ta, TBMM'nde bir konuşma yaparak şunları söyledi: "Ordumuz, meclis-i alinin arzusuna tamamıyla uygun bir surette vazifesini ifa etmektedir. Buna emin olunuz ve daha mühim olan asıl vazifesini de her zaman ifaya kadirdir. İnşallah zamanı gelince -ki o da yakındır- bunu isbat edecektir"⁴⁰.

Gerçekten de O, yoğun bir çaba sarfederek, orduyu teçizat yönünden güçlendirmeye çalıştı. Anılarında; "Millî Müdafaa Vekilliği'ni üzerime aldığım zaman, ordumuz Sakarya Savaşı'nın kayıplarını henüz yerine koyamamıştı" demektedir⁴¹. Ordunun kayıplarını yeniden kazandırmada ve daha da güçlendirmede O'nun ne denli özverili çalıştığını gelişmeler göstermiştir. Büyük Taarruz'dan yaklaşık bir ay kadar önce, 17 Temmuz 1922'de, TBMM'nin bir gizli oturumunda vekaletinin mali durumu hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir⁴². On gün sonra,

39 Asım Gündüz, *Hatıralarım*, İstanbul 1973, s. 83.

40 *Zabit Ceridesi*, Devre: I, C. CI, s. 74-75.

41 Kâzım Özalp, *a.g.e.*, s. 225.

42 Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s. 330.

Büyük Taarruz'un plânını komutanlarla görüşmek için gizlice Konya üzerinden Akşehir'e gelen Mustafa Kemal Paşa yanına Kâzım Paşa'yı da almıştır. Burada birlikte, ordunun ikmal hazırlığını ayrıntılı olarak görüşmüşlerdir⁴³. Nitekim Mustafa Kemal, işin başından beri Fevzi Paşa ve İsmet Paşa'nın yanında Kâzım Paşa'nın kendisine bütünüyle iştirak eden üçüncü kişi olduğunu belirtmiştir⁴⁴.

Büyük Taarruz 26 Ağustos 1922 sabahı, fecirle birlikte başladı. 9 Eylül'de, Yunan askerlerinin İzmir'de denize dökülmesine kadar ağırlıklı olarak süren bu büyük ve kutsal savaş, Anadolu'yu yeniden Türkleştirdiği gibi, ebedi Türk yurdu olduğunu bütün dünyaya isbat etti.

Bu savaş süresince büyük bir özveri ve şevkle çalışan Kâzım Paşa, savaşın hemen bitiminde yorgun düşmekten hastalandı. Oysa bu yorgunluk bedensel bir yorgunluktu; O'nun düşünceleri ve idealleri dipdiri ayakta idi. Bu millî inançlar, O'nu hasta yatağından kaldırmak için en etkili ilâç oldu.

14 Ağustos 1923'te kurulan Fethi Bey Hükümeti de O'na aynı görevi verdi. Millî Müdafaa Vekili olarak bu hükümette de başarılı çalışmalar yapan Kâzım Paşa, bu görevini 30 Ekim 1923'te kurulan ve 6 Mart 1924'te yenilene İsmet Paşa hükümetlerinde de sürdürdü. 26 Kasım 1924 tarihinde TBMM Başkanlığı'na seçildi ve bu görevini 1935 yılına kadar aralıksız sürdürdü. 1 Mart 1935'te TBMM Başkanlığı'nda ayrılan Kâzım Paşa, tekrar Millî Müdafaa Vekili oldu. Bu görevinden 17 Ocak 1939'da istifa ederek ayrıldı. Bu tarihten sonra onu, dört yıl süreyle CHP Meclis Grubu Başkan Vekili olarak görüyoruz. Türkiye fiili olarak çok partili rejime geçtiğinde Van milletvekili olarak parlamentoya girdi. Bu seçim yılı sonunda, yani 1954'te, 72 yaşında iken politik yaşamdan bütünüyle ayrıldı.

Kâzım Özalp bu tarihten sonra, ondört yıl boyunca, aile ortamı-

43 Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 332.

44 Bkz; dn: 2.

nın sıcaklığı içinde yaşamını sürdürdü. 6 Haziran 1968'de, üçüncü kez geçirdiği bir kalp krizi sonunda İstanbul'da hayata veda etmiştir. Öldüğünde 86 yaşında olan bu büyük asker ve devlet adamı, yüce ulusuna şan ve şeref dolu bir mazi bırakmıştı. Cenazesi İstanbul'dan Ankara'ya uçakla nakledildi; yıllarca en üst düzeyde görev yaptığı TBMM önünde düzenlenen törenden sonra, 8 Haziran 1968'de Cebeci'deki Askerî Şehitlik'te toprağa verildi.

Kurtuluş Savaşımız'ın cesur komutanlarından, Cumhuriyet dönemimizin ise "vefakâr" devlet adamlarından Kâzım Özalp, kendisine "Özalp" soyadını veren Atatürk'e bağlılığını bir "millî görev" olarak görmüş ve bunu ömrü boyunca sürdürmüştür. Atatürk döneminde ve Atatürk'ün ölümünden sonra, pek çok siyasî çalkantıların ve iç hesaplaşmaların yaşandığı dönemlerde, karakterindeki sağlamlık, alçak gönüllülük, hoşgörü ve uzlaştırıcı yönüyle, hep bir denge unsuru olmuştur. Özellikle çok partili siyasi yaşama geçerken, dörtlü takriri verenlerle, Cumhuriyet Halk Partisi'nde kalanlar arasında ortak bir güven kaynağı olmuş; bu dönemi çalkantısız ve zararsız bir biçimde geçirmek için yoğun çaba sarfetmiştir. Atatürkçü düşünceye ve İlahî cumhuriyet ilkelerine yürekten bağlı bir vatansever olduğundan, Türk Vatanı'nın bölünmez bütünlüğünü her türlü şeyin üzerinde tutmuştur. Anadolu düşman çizmeleri altında çığnınmeye başladığında, her türlü tehlikeye göğüs gererek, vatanın savunması için yaşamını ortaya koymuş; kuvayı milliyeyi örgütleyerek düşmana karşı koymuştur. Üstlerinden gelebilecek her türlü tehdidi hiç dikkate almamış; bütün iradesini ulusal duygularına vermiştir. Bu özelliğini o, son nefesine kadar muhafaza etmiştir.

Bu büyük insanın tarihe geçmiş hizmetleri, bütün genç nesiller için daima örnek olacaktır.